

Dr.
Kerim Köksal KAYA

kerimkoksalkaya@gmail.com

ORCID: https://orcid.org/0000-0003-2484-9933

Eser Geçmişi / Article Past: 02/12/2022 08/12/2022

Başvuruda bulundu. / Applied
Kabul edildi. / Accepted

Araştırma Makalesi

DOI: http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1213900

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Anadolu Türk Beyliklerinde Askerî Gelenekler-1 (Savaş Öncesinde ve Savaş Sırasında Uygulanan Gelenekler)

Military Traditions in Anatolian Turkish Beyliks-1 (Traditions Before and During the War)

Öz

İkinci devir Anadolu Türk beylikleri dönemi Anadolu Türk tarihinin önemli bir merhalesini teşkil etmekle birlikte bu hususta yapılan çalışmalar çoğunlukla beyliklerin siyasî hayatları ve sanat tarihleri üzerinde durmaktadır. Bununla birlikte kaynakların sınırlılığına rağmen bu dönemin tarihi biraz irdelendiğinde Türk gelenekleri ve kültür tarihine dair kıymetli malumata ulaşmak mümkündür. Nitekim ilgili beylikler Orta Asya Türk gelenekleri ve kültürüyle, ilk Müslüman Türk devletlerinin geleneklerinin ve kültürlerinin Anadolu üzerindeki taşıyıcıları ve hâimleri olmuştur. Yapılan bu çalışmada Türkiye Selçuklularının yıkılış sürecine girmesiyle birlikte Anadolu'nun muhtelif sahalarında ortaya çıkan beyliklerin askerî yapılarının bir tezahürü olan askerî gelenekleri ele alınacaktır. Nitekim ilgili Anadolu Türk beyliklerinin savaş öncesinde ve savaş sırasında uyguladığı askerî gelenekler hakkında bazı örneklerle değerlendirmeler yapılacaktır.

Çalışma kapsamındaki beyliklerin ilk zamanlarında Türkiye Selçuklularına bağlı uç beylikleri oldukları göz önüne alındığında zaten onların mevcudiyetinin asıl amacının askerî faaliyetler olduğu (sınırları korumak, gazalara çıkmak vb.) anlaşılmaktadır. Bu amaç doğrultusunda teşkil edilen ve başlıca faaliyetleri askerlikle ilgili olan beyliklerin Türk askerî kültüründen uzak kalması pek olası değildir. Bu bağlamda Anadolu Türk beyleri hem Türkiye Selçuklularının hâkimiyeti altında ve hem de bağımsız oldukları dönemde sefer ve savaşların her aşamasında Türk askerî kültürüyle ilgili pek çok uygulamayı yerine getirmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Beylikler, Askerî Kültür, Gelenekler, Ordu, Sefer, Savaş

*Bu makale Anadolu Türk Beyliklerinde Ortak Kurumlar (XIV. ve XV. Yüzyıllar) adlı doktora tezinden üretilmiştir.

ATIF: KAYA Kerim Köksal, "Anadolu Türk Beyliklerinde Askerî Gelenekler-1 (Savaş Öncesinde ve Savaş Sırasında Uygulanan Gelenekler)", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 8/4 (Aralık 2022), s. (1042-1059)

CITE: KAYA Kerim Köksal, "Military Traditions in Anatolian Turkish Beyliks-1 (Traditions Before and During the War)", *Journal of History and Future*, 8/4 (December 2022), pp. (1042-1059)

Abstract

Although the second period of Anatolian Turkish beyliks constitutes an important stage in Anatolian Turkish history, studies on this subject generally focus on the political life and art history of the beyliks. However, despite the limited resources, when the history of this period is examined, it is possible to reach extremely valuable information about Turkish traditions and cultural history. As a matter of fact, the relevant principalities brought the traditions and cultures of both Central Asian Turkish states and Muslim Turkish states to Anatolia and became their protectors. In this study, the military traditions which are a manifestation of military structures of the beyliks which emerged in various areas of Anatolia with the collapse of the Turkish Seljuks, will be discussed. Since the full study on this subject will be too voluminous for an article study, here only with some examples about the military traditions applied by the relevant Anatolian Turkish beyliks before and during the war will be examined.

Considering that the beyliks within the scope of the study were border beyliks affiliated to the Turkish Seljuks in the early days, it is understood that the main purpose of their existence was military activities (protecting the borders, going to holy war, etc.). It is unlikely that the beyliks, which were formed for this purpose and whose main activities were related to military service, remained far from the Turkish military culture. In this context, Anatolian Turkish beys protected and enriched Turkish military culture at every stage of campaigns and wars both under the domination of the Turkish Seljuks and when they were independent.

Keywords: Beyliks, Military culture, Traditions, Army, Campaign, War

Giriş

Türklerin siyasî ve sosyal hayatlarında sefer ve savaş önemli bir yer tutmaktaydı. Nitekim bu sefer ve savaşlarda sonuca daha çabuk ulaşmak ve savaşçı unsurları sefer ve savaşa hazırlamak için, bazen de sefer ve savaşta uygulanacak olan stratejik hamlenin gereği olarak bazı savaş faaliyeti ve uygulamalar icra edilmişti. Savaşçı bir toplum yapısını haiz Türklerin İslâmî devirlerden öncesine uzanan bu faaliyetlerin ve uygulamaların bazıları zamanla gelenek hâlini almıştır. İslâmiyet'e geçişle birlikte yeni şartlara uygun olarak devam eden bu gelenekler asırlarca Türk askerî kültürünün temelini oluşturmuştur¹. Hatta bu geleneklerin bazıları günümüze intikal etmiştir².

Makale kapsamında ele alınan savaş öncesi ve savaş sırasındaki gelenekler şunlardır:

- 1- Ava çıkma,
- 2- Savaş dîvânı toplama,
- 3- Nutuk irad etme,

1 Salim Koca, *Selçuklularda Ordu ve Askerî Kültür* (Ankara: Berikan Yayınevi, 2005), s. 183.

2 Örneğin günümüzde bir ordu geleneği olarak askere nutuk irad etmek, askerî başarıdan dolayı Allah'a şükretmek ve üstün başarı ve yararlılık gösterenlerin taltif edilmesi uygulanmaktadır. Hatta taltif edilme hususunda Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu'nun 14. Kısmı taltifler ve ödüllerle ilgilidir. (İnternet: Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu, 1967, mad. 188-204. Web: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.926.pdf> adresinden 25.07.2022 tarihinde alınmıştır.)

- 4- Savaş öncesi Allah'a yalvarma, dua etme,
- 5- Aman verme/dileme,
- 6- Mübareze (Düello),
- 7- Nara atma,
- 8- Sefer ve savaş çalgıları çalmak (Nebet/tabl).

Ava çıkma, savaş divânı toplama, nutuk irad etme, savaş öncesinde Allah'a yalvarma, dua etme sefer veya savaştan önce yerine getirilen uygulamalardır. Aman verme/dilemeyi, mübarezeyi (düello), nara atmayı, sefer ve savaş çalgıları çalmayı ise savaşlardan önce veya savaş sırasında görmek mümkündür. Ayrıca bu gelenekleri arttırmak pek tabii mümkün olmakla birlikte ele alınan gelenekler Anadolu Türk beylikleri çerçevesinde örneklere dayanan geleneklerdir.

Çalışmada yer alan geleneklerin beylikler nezdindeki örnekleri arttırılabilir olmakla birlikte çok fazla gelenek ve çok fazla beylik bulunması çalışma hacmini aşacağından çalışmayı sınırlandıran husus olmuştur.

1. Ava Çıkma

Türk hükümdârının ava çıkması çok eski bir gelenek olup, Anadolu Türk beyleri de beyliklerinin ilk zamanlarından itibaren ava çıkmayı kendilerine âdet edinmişlerdi. Şikârî'nin kaydına göre Karaman Bey, Selçuklu sultanının avına katılmıştı³. Ayrıca kendisinin bu geleneği daha sonra da devam ettirdiği bilinmektedir⁴. Karamanoğlu Bedreddin İbrahim Bey avdan dönerken İbn Battûta ile karşılaşmıştı⁵. Karamanoğlu Süleyman Bey de Erciyes Dağı'na ava çıkardı⁶. Şikârî, Eratna Bey'in Halil adlı bir kardeşinin ava çıktığını kaydetmişse de bu bilgide geçen kardeşin mevcudiyeti şüphelidir⁷. Zirâ tespit edildiğine göre Eratna Bey'in iki kardeşi olup bunlar Tarımtaz ve Sünüktaz adlarını taşıyorlardı⁸. Beylerin av gelenekleri bazı halk hikâyelerine ve efsanelere de yansımıştır. Örneğin Beyşehir Gölü'nün oluşumu ile ilgili efsanede Eşrefoğlu beyinin oğlunun ava çıktığı hususunda bir kayıt mevcuttur⁹. Menteşeoğullarından Mahmud Bey adına, onun ava olan merakından olmalı ki Baznâme adlı bir eser Farsçadan tercüme edilmiştir¹⁰.

-
- 3 Şikârî, *Karamannâme*, Yay. Haz. Metin Sözen, Necdet Sakaoğlu (İstanbul: Karaman Valiliği-Karaman Belediyesi Yayını, 2005), s. 110-111.
 - 4 "Karaman'a itaat gösterip, 'avda' kuşda onun emrine..." (Mehmed Neşrî, *Kitâb-ı cihan-nümâ Neşrî tarihi*, Cilt 1, Yay. Haz. Faik Reşit Unat, Mehmet Altay Köymen (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987), s. 45.)
 - 5 Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tanci, *İbn Battûta seyahatnâmesi*, Çev. A. Sait Aykut (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005), s. 284.
 - 6 Şikârî, *a.g.e.*, s. 157.
 - 7 Şikârî, *a.g.e.*, s. 113.
 - 8 Kemal Göde, *Eratnalılar (1327-1381)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000), s. 174.
 - 9 Bu efsaneye göre "Beyin oğlu bir gün silahını omuzlayarak ava çıkmış. Av yerinin ortasındaki düdene varınca sebebi bilinmez bir şekilde düdenin içine düşmüş. Beye haber ulaşınca derhal arama çalışmaları başlamış; ancak bey oğlu bulunamamış. Bunun üzerine bey de o düdenin kapatılmasına karar vermiş ve buranın kapatılmasıyla düzlükte biriken sular Beyşehir Gölü'nü oluşturmuştur". (Aziz Ayva, "Beyşehir ve Çevresinde Halk Kültürü Varlığı", *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I. Eşrefoğulları Beyliği*, Yay. Haz. Mehmet Şeker, Ahmet Taşgın, Yakup Kaya (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s. 421.)
 - 10 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, (6. bs.) (Ankara:

Av etkinliklerinin yapılacağı alan gelişigüzel seçilmezdi. Şikârgâh olarak vahşi hayvanlar, ağaçlar, çiçekler gibi doğal ortam unsurlarının bulunduğu yerler seçilir ve hükümdârın konaklayacağı mekânlar buna göre seçilirdi. Bu yerlerin psikolojik açıdan huzur verici, zihinsel açıdan dinlendirici vasıfta olmasına dikkat edilirdi. Örneğin Eratna Beyi Ali Bey, Hacı Şadgeldi'nin zevcesinin ölümü üzerine bir av düzenleyerek onun üzüntüsünü teskin etmeyi amaçlamıştı. Bu ava Kadı Burhaneddîn de dâhil olmak üzere bazı önemli Eratna emîrlerinin katıldığı anlaşılmaktadır¹¹. Ayrıca Kadı Burhaneddîn'in huzur verici ve dinlendirici bir şikârgâh olarak kullandığı yerlerden biri Koruk Karagöl adı verilen mevki idi. Mezkûr bey, bunun gibi av yerlerinde günlerce kalır ve bir süre dinlenerek vaktini geçirirdi. O, Timur istilasından hemen önce 40 gün eğlence ve avla meşgul olmuştu¹². Avlanma ayrıca vakit geçirmek için tercih edilen bir etkinlikti. Eratnalı Ali Bey, ikinci kez Amasya seferine çıkıp oradan Artukâbâd'a gittiğinde vakit geçirmek için ava çıkmaktaydı¹³.

Avda kullanılan hayvanlara gelince bunların şahin, doğan ve atmaca gibi yırtıcı kuşlar, köpekler, tazılar olduğu görülmektedir. Bazı beyler av hayvanlarına son derece önem verirdi. Sadece ava mahsus yırtıcı hayvanların en iyi biçimde yetiştirilmesine özen gösterirlerdi. Kastamonu'da Candaroğulları döneminde atmaca ve doğan gibi kuşların türü ve kalite bakımından üstünlüğü el-Ömerî'de kayıtlıdır¹⁴. Hatta beyler de av esnasında kullandığı kuşların tedavisi ve bakımı konusunda uzmanlaşabilmekteler ve bu iş için oldukça yüksek meblağda paralar harcayabilmektelerdi. Örneğin Ramazanoğullarından Derviş Mehmed Bey, doğan kuşları için yıllık 10.000 flori para tahsis etmişti. Ayrıca kendisi bu kuşların bakımı ve tedavisi konusunda uzmanlaşmıştı¹⁵. Ramazanoğulları coğrafyasında av hayvanları yetiştirmeye büyük bir önem verildiğini teyit eden başka kayıtlar da mevcuttur. Bertrandon de la Broquiere Antakya ve civarının biraz ilerisinde rastladığı bir Türkmen beyinin, şahinleri terbiye ettiğini; onlara özel olarak getirilen kuşları yakalamasını öğrettiğini ve bu Türkmen'in 2.000 adet avcı şahini olduğunu belirtmiştir¹⁶. Avda kullanılan başka bir hayvan köpekti. Karamanlı Nizâmî'nin Pir Ahmed Bey için yazdığı bir şiirden bir tür köpek eğitmeni olan sekbanların¹⁷ beyliklerde de mevcut olduğunu anlamak mümkündür¹⁸.

Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011), s. 75.

11 Aziz b. Erdeşir-i Esterâbâdî, *Bezm u Rezm Eğlence ve Savaş*, Çev. Mürsel Öztürk (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014), s. 111; Yazıcızâde Ali, *Selçuk-nâme*, Yay. Haz. Abdullah Bakır (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014), vr. 357a.

12 Aziz b. Erdeşir, *a.g.e.*, s. 129, 322, 361, 428.

13 Aziz b. Erdeşir, *a.g.e.*, s. 175.

14 Şihabeddîn İbn Fazlullah El-Ömerî, *Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım Mesâlikü'l-Ebsâr*, Çev. D. Ahsen Batur (İstanbul: Selenge Yayınları, 2014), s. 163.

15 Gelibolulu Mustafa Âlî, *Füsûl-i Hall ü Akd ve Usûl-i Harc ü Nakd İslam Devletleri Tarihi 622-1599*, Yay. Haz. Mustafa Demir (İstanbul: Değişim Yayınları, 2006), s. 148; Faruk Sümer, "Ramazanoğulları", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 34 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007), s. 445.

16 Bertrandon De La Broquiere, *Bertrandon De La Broquiere'in Denizaşırı Seyahati*, Çev. İlhan Arda (İstanbul: Eren Yayıncılık, 2000), s. 171.

17 Bu sekbanlar, Osmanlı ordusunda bulunan sekban bölükleriyle karıştırılmamalıdır.

18 "Serheng-i felek kelb tutar asgar u ekber Sekbanlığın idem diyü azm idecek ava" (Karamanlı Nizâmî, *Karamanlı Nizâmî Dîvânı*, Yay. Haz. Haluk İpekten (Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2020), s. 62.)

Avlanan hayvanlar ise tilki, kurt, ceylan, geyik, dağ keçisi, eşek ve bazı kuş türlerinden müteşekkildi. Beyler avlarının kıymetinin yüksek olmasına dikkat ederdi¹⁹. Pervaneoğlu Gazi Çelebi, avda bir ceylanın peşine takılmıştı²⁰.

Bazen de Anadolu Türk beyleri av faaliyetlerini bir tuzak kurma faaliyetine dönüştürürlerdi. Bizans İmparatoru İoannes Palaiologos, Orhan Gazi'nin oğlu Halil'i Foça korsanlarından kurtarmak için Saruhanoğlu İlyas Bey'in ülkesini kullanmak zorunda kalmış ve bu süre içinde mezkûr imparatorla İlyas Bey dostane ilişkiler kurmuştu. Buna bağlı olarak zaman zaman birlikte ava çıktıkları da görülürdü. Yine bir av faaliyetinde İlyas Bey bu fırsattan istifade ile itibarını yükseltmek, birtakım kasabalar ile fidye elde etmek için İmparator İoannes Palaiologos'u ele geçirmek istemiş; ancak imparator bunu haber alınca İlyas Bey tuzağa düşmüştü²¹.

Avlar ayrıca Türkler için bir savaş idmanı durumundaydı. Beyler avlara çıkarak bazı savaş teçhizatlarını kullanmada ustalaşabiliyordu. Örneğin Kadı Burhaneddin'in atıcılık ve binicilik konusundaki başarısında çıktığı avların katkısının büyük olduğu anlaşılmaktadır²². Özellikle onun Niksar'da çıktığı bir avla ilgili Aziz b. Erdeşir'in verdiği bilgiler kayda değerdir. Zira bu bilgilerde av faaliyetlerinin savaş idmanı olarak tasviri, av hayvanları, avcı hayvanların kullanımı ve av yeri hakkında önemli ipuçları ve bilgiler mevcuttur. Buna göre ilkbaharda gidilen av yeri hayvan çeşitliliği bakımından zengin ve ormanları bol bir yerdi. Burada Kadı Burhaneddin at üstünde hızla hareket ediyor, okunu çekip ceylanları ve eşekleri vuruyordu. Ardından kılıcını çekerek onları deşiyor ve kellelerini koparıyordu. O bunu yaptıkça orada bulunanlar onu takdir ediyordu. Bu takdirler karşısında Kadı Burhaneddin daha da şevke gelerek hızla yer değiştiriyor ve avlanmasını sürdürüyordu. Avcı hayvanların kullanımıyla ilgili olarak da şu şekilde bilgiler mevcuttur: "O, şahinini havaya bırakıyor; şahin pençeleriyle havadaki avını yakalıyor, yeterli irtifa kazandıktan sonra onu yere doğru bırakıyor ve süratli bir dalışla gagasıyla parçalıyor ve bunu orada tekrar ediyordu. Köpekler ise yine son derece süratle geyikleri ve keçileri avlıyordu. Tazılar ise pusuya yatırılmış bir şekilde bekletiliyor, uygun zamanda salınarak süratle avını yakalaması sağlanıyordu²³." Bu nadir örnekte avların bir savaşın idmanı şeklinde geçtiği, hayvanların bu hususta özel olarak eğitildiği gayet açık bir şekilde ifade edilmiştir.

Son olarak av faaliyetleri esnasında da toylar düzenlendiği bilinmektedir. Öyle ki Saruhanoğlu İlyas Bey'in avlarda toy verdiğini Bizans müellifi Grigoras'ın bazı kayıtlarından anlamak mümkündür. Buna göre İlyas Bey, Bizans İmparatoru İoannes Palaiologos'u avda tuzağa düşürmek istediğinde ayrıca bir toy vermişti²⁴.

2. Savaş Dîvânı Toplama

Sefer veya savaştan önce ulu bey öncülüğünde ordunun durumu, yapılacak seferin amaçları, istikameti, genel planı gibi askerî hususların görüşüldüğü bir savaş dîvânı kurulurdu. Bu dîvâna ulu beyden başka beyler, şehzâdeler, vezirler, emîrlar, naipeler gibi üst düzey devlet görevlileri

19 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 427-428; Ömerî, *a.g.e.*, s. 168; Ayva, "a.g.m.", s. 421.

20 İbn Battûta, *a.g.e.*, s. 308.

21 Yanko İskender Hoçi, "Şehzade Halil'in sergüzeşti", *Tarih-i Osmanî Encümeni mecmuası* 1, Sayı 4, (h. 1326): s. 243.

22 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 51.

23 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 427-428.

24 Yanko İskender Hoçi, "a.g.m.", s. 244.

ve diğer komutanlar katılırdı. Karaman Bey Silifke ve civarına yapacağı seferden önce böyle bir dîvân kurup, zikredilen devlet görevlileriyle seferin amacını ve harekât planını görüşmüştü. Hatta seferin amacı olarak Silifke'deki gayrimüslimlerin pek çok Müslüman'a eziyet etmesi ve onları katletmesi gösterilmişti²⁵. Savaş dîvânının özelliklerinden biri bir istişare dîvânı olmasıdır. Bu dîvânda sefere çıkılıp çıkılmaması hususunda üst düzey devlet adamları fikirlerini beyan ederdi. Şikârî'deki kayda göre Karaman Bey, Ankara civarına sefere çıkmaya karar vermişken, yapılan savaş dîvânında konunun Türkiye Selçuklu sultanına danışılması hususunda bir görüşme olmuş ve bu yönde bir karar çıkmıştır. Bunun neticesinde önce sultana haberciler gönderilerek danışılmıştı²⁶. Karaman Bey'in böyle bir sefer yaptığına dair başka bir kaynakta kayda rast gelinmemişse de savaş dîvânında birtakım istişarelerin yapıldığı hususu makul görünmektedir. Eratnalı Alâeddîn Ali Bey, Amasya'da Hacı Şadgeldi'yi kuşatmaya başlamadan evvel o dönemde veziri olan Kadı Burhaneddîn'le kuşatmanın planını istişare etmişti²⁷. Kadı Burhaneddîn'in resmî tarihi olan *Bezm ü Rezm* incelendiğinde mezkûr beyin de çok defa savaş dîvânında emîrleriyle görüş alışverişinde bulunduğu görülmektedir. Bununla ilgili birkaç örnek vermek gerekirse Tokat kuşatması esnasında buraya Moğol kuvvetlerinin gelmesine binaen kurulan savaş dîvânı ele alınabilir. Bu savaş dîvânında üç plan üzerinde istişareler yapılmıştı. Öne sürülen ilk görüş emîrlerin çoğunluğunun savunduğu görüştü. Bu görüşe göre Tokat'ta güvenilir bir kimse bırakılıp, Sivas'ta bir dağa sığınmak ve Moğol emîrleri gidince Tokat kalesini kuşatmaya devam etmek. Bu görüşe karşılık ikinci görüş Emîr Yusuf Çelebi tarafından gelmişti. O, Tokat'ı ve mevzileri terk etmek ve bu esnada düşmanla temas durumu olursa harbin yapılması gerektiğini; nitekim Moğolların yağma için geldiğinden büyük bir savaşa girişmeden çekileceklerini ileri sürdü. Son görüş ise Kadı Burhaneddîn'den gelmişti. Buna göre Kadı Burhaneddîn, Emîr Şeyh Müeyyed'in Tokat'ı kuşatmayı sürdürmesi, Emîr Yusuf Çelebi'nin Tokat etrafında kalması ve kendisinin de hassa ordusuyla Moğolların geçiş noktası olan bölgeye pusu atıp, tuzak kurması görüşünü ileri sürdü²⁸. Sonuçta bu görüşler arasında Kadı Burhaneddîn'in görüşü uygulamaya alınmıştı. Başka bir örnekte de Eratnalı Ali Bey, Erzincan kuşatmasından önce emîrlerini toplayıp kuşatma taktik ve planını görüşmüş; bunun neticesinde Vezir Kadı Burhaneddîn'in önerdiği taktik ve plan uygulanmıştı²⁹. Benzer şekilde Amasya Emîri Hacı Şadgeldi Tokat'ı kuşattığında oradan gelen destek isteği üzerine Kadı Burhaneddîn Sivas'ta bir savaş dîvânı toplamış ve yapılması gerekenler hususunda kararlar almıştı. Buna göre Sivas'a bir kâim makâm bırakılacak, ordunun büyük çoğunluğu Tokat'a destek için yola çıkacak, kale halkı içerden Hacı Şadgeldi'yi sıkıştırırken kendileri de dışardan harekâtla düşmanı saracaktı³⁰. Savaş dîvânlarında beyin görüşü salt kabul edilebilir görüş değildi. Eğer ümerânın görüşü daha kabul edilebilir bir görüşse onların savaş planı uygulamaya konulabilirdi. 1382 yılında Hacı Şadgeldi'nin oğlu Ahmed Moğollarla ittifak edip Turhal'a geldiğinde Kadı Burhaneddîn yine bir savaş dîvânı toplamış ve savaş kararı almıştı. Bu savaş kararının alınmasına bazı emîrler muhalif olmuşlar ve en azından buldukları konumun terk edilmemesi gerektiğini, düşman ordusunun savaş meydanına gelmesi halinde savaşılması gerektiği fikrini ileri sürmüşlerdi. Kadı Burhaneddîn'e bu fikir daha

25 Şikârî, *a.g.e.*, s. 109.

26 Şikârî, *a.g.e.*, s. 114.

27 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 143.

28 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 259-260.

29 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 160.

30 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 235.

makul görüldüğünden o, emîrlerin isteği üzerine hareket etmişti³¹.

Ordugâh içinde savaş dîvânının ortamının tasviri hakkında da ipuçları görmek mümkündür. Karaman Bey'in Gölhisar önüne geldiğinde çadırı kurulurken ayrıca altın ve gümüşten iki yüz tane kürsî kurulmuştu. Bu kürsîlerin savaş dîvânı toplantısında ordu komutanlarının oturması için kurulmuş olmaları ihtimal dâhilindedir³².

Savaş dîvânının kurulması için mutlaka ulu beyin bulunmasına gerek yoktu. Sefere çıkan ordunun başındaki diğer beyler ile yüksek komutanlar (melikü'l-ümerâ, sübaşı) şayet o anda ordunun başında ulu bey yoksa bile savaş dîvânı teşkil edip aralarında istişarelerde bulunabilirlerdi. Örneğin Aydınogullarının Mora seferi esnasında Umur Bey'in kardeşleri İlyas ve İbrahim beyler Umur Bey'den önce 500 askerle bir çıkarma yapmıştı. İbrahim Bey, sahip oldukları asker sayısına binaen geri çekilmeyi talep etmekle birlikte, İlyas Bey bu duruma karşı çıkararak savaşmaya karar vermişti³³. Burada yapılan istişarenin sonucunda alınan kararın doğruluğu adı geçen beylerin Mora'daki başarısına bakılarak anlaşılabilir.

3. Nutuk İrad Etme

Savaş öncesinde askerin moralini, özgüvenini ve cesaretini yükseltmek için başkomutanlar, ordularına bir konuşma yaparlardı. Özellikle de düşman ordusunun sayıca üstün olduğu veya avantajlı bir durumda bulunduğu zamanlarda hükümdârın ordusuna yaptığı konuşma savaşın seyrini değiştirebilirdi. Türk tarihinde bunun pek çok örneği mevcuttur. Sultan Alp Arslan, Malazgirt Meydan Muharebesi'nden önce üstün olan düşmana karşı savaşacak askerlerine bir hitabede bulunarak onların cesaretini arttırmıştı³⁴.

Anadolu Türk beyliklerinde de beyler zaman zaman ordularına hitap ederlerdi. Örneğin Mora Yarımadası'nda gaza yaparken zor durumda kalan Aydınoglu gazilerine, Umur Bey bir konuşma yaparak onların cesaretlerini ve morallerini arttırmıştı³⁵. Karaman Bey Silifke seferindeyken askerlerini nutkuyla cesaretlendirmişti³⁶. Nutuk atmayla ilgili çarpıcı bir örnek Dulkadiroğullarında mevcuttur. Buna göre 1515 yılında Gökşun civarındaki Ördekli'de Dulkadiroğlu Şehsuvar Bey'in oğlu Ali Bey'in de dâhil olduğu Osmanlı ordusu ile Dulkadiroğlu Alâüddevle Bozkurt Bey'in ordusu karşı karşıya gelmişti. Savaş öncesinde Ali Bey savaş meydanına atıyla atılarak gür bir sesle Dulkadiroğlu ordusuna, babasının ekmeğini yiyip onun lütuf ve ihsanlarına mazhar olan askerlerinin babasının hakkı için kendi tarafına geçmesini, sancağının altında toplanmasını duyurmuştu. Bu nutkun etkisiyle Dulkadiroğlu Alâüddevle Bey'in ordusundan bir bölük asker Ali Bey'in sancağı altında toplanmıştı. Alâüddevle Bey'in 25.000 ya da 30.000 askeri mevcuttu³⁷ ve ordusunun yarısı

31 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 272.

32 Şikârî, *a.g.e.*, s. 117. Ancak Şikârî'nin kürsî sayısını ve bu kadar kürsînin altın ve gümüşten olmaları hususunu mübalağa ettiği de dikkate alınmalıdır.

33 Enverî, *Düstûr-nâme*. (Paris Millî Kütüphane Türkçe Eserler Kısmı, Numara 250, Tarihsiz), s. 54.

34 Konu hakkında daha detaylı bilgi ve Sultan Alp Arslan'ın ordusuna yaptığı konuşma için bakınız: Mehmet Altay Köymen, "İslâm Açısından Malazgirt Meydan Muharebesi". *Toplu Makaleler C. II. Selçuklu Devri Türk Tarihi Araştırmaları*, Yay. Haz. Sinan Tarıfci, Kerim Köksal Kaya (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), s. 294.

35 Enverî, *a.g.e.*, s. 55.

36 Karaman Bey'in nutkunun sade hâli şu şekildedir: "Ey beyler! Kaçmak erlik değildir. Hepimiz şehitlik mertebesine ulaşmalıyız ki kıyamet gününe kadar namımız yiğitlikle anılsın." (Şikârî, *a.g.e.*, s. 112.)

37 Münecimbaşı, Dulkadiroğlu'nun 25.000, Solakzâde ise 30.000 askeri olduğunu kaydetmiştir.

taraf değiştirmişti. Buna mukabil askerî gücünü yarı yarıya kaybetmiş olan Alâüddeve Bey hem savaşı hem de canını kaybetmişti³⁸. Bu durum nutuk irad etmenin askerlerin taraf değiştirmesine etki edecek kadar güçlü olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Kadı Burhaneddîn Yeşilirmak civarında bulunan Endiz Kalesi³⁹ yakınında Emîr Ahmed'in ordusuyla karşılaşınca ordusuna nutuk irad etmiş ve askerinin moralini yükseltmişti. Bu nutukta Kadı Burhaneddîn düşmanın yakında olduğunu, bu nedenle gevşek davranılmaması gerektiğini; aksi takdirde yenilginin kaçınılmaz olduğunu, korkup kaçmamalarını ve Allah'a tevekkül edip sığınarak mertçe savaşılması gerektiğini birtakım ayetlerden örnekler de vererek ifade etmiştir. Ayrıca düşmanın kalabalık olduğuna aldanılmaması gerektiğini zira "koyun sürüsüne bir kurdun, sığır topluluğuna bir aslanın kâfi geldiğini" de belirterek ordusunu yapılacak savaşa psikolojik olarak hazırlamıştı⁴⁰. Aynı bey, Memlûklara karşı Sivas'ı savunurken askerinin moralini yükseltmek ve onları savaşa teşvik etmek için de bir nutuk irad etmişti⁴¹.

4. Savaş Öncesi Allah'a Yalvarma, Dua Etme

Türk hükümdârları kut inancı gereği kendilerinin Allah tarafından desteklediğini düşünmekteydiler. Buna bağlı olarak Allah'tan her zorlukta yardım istemek ve ona yakarmak savaşlarda da sık olarak uygulanan bir gelenek hâlini almıştır. Kadı Burhaneddîn, Hacı Şadgeldi'ye karşı Tokat savunmasına giderken ordusuyla birlikte Allah'a yakarmış ve yardım istemişti. Bu arada Sivas'ta bulunan Şeyh Adil'e de haberci göndererek ondan zafer için dua etmesini istemişti⁴². Yine Kadı Burhaneddîn, Develi Kalesi kuşatmasında saldırıya başlamadan evvel dua etmiş ve

(Müneccimbaşı Ahmed Bin Lütfullah, *Sahâifü'l-Ahbar*, Cilt 3, Çev. Nedim (İstanbul: Matba-ı Âmire, 1868-69), s. 458; Solakzâde Mehmet Hemdemî Çelebi, *Solakzâde Tarihi* (İstanbul: Maarif Nezareti Celilesi, 1880), s. 375.)

- 38 Solakzâde, *a.g.e.*, s. 375-376. Benzer bir şekilde askerinin taraf değiştirmesi Osmanlılar ile Candaroğulları arasında olmuştur. Buna göre Sultan II. Murad ve Candaroğlu Kasım Bey, İsfendiyar Bey üzerine sefere çıkıp Bolu'ya geldiklerinde bir grup Candaroğlu askeri Kasım Bey tarafına geçmişti. Bu geçişte Kasım Bey'in Candaroğlu askerlerine yönelik bir nutkunun olup olmadığı hususunda bir kayıt göremediyssek de Kasım Bey'in kendi tarafına geçen askerlere konuşma yapmış olması ihtimal dâhilindedir. (Âşık Paşazâde, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, Yay. Haz. Kemal Yavuz, M. Ali Yekta Saraç (İstanbul: K Kitaplığı, 2003), s. 174.)
- 39 Günümüzde aynı bölgede Küçükbağlar adlı bir köy mevcut olmakla birlikte Endiz Köyü olarak da adlandırılmaktadır. (Ali Özçağlar, "Kazova ve Yakın Çevresinde Eski Yerleşmeler". *Coğrafya Araştırmaları Dergisi (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu Yayını)* 3, Sayı 3, (1989): s. 67.
- 40 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 290-291.
- 41 Aziz b. Erdeşir'in aktardığı hâliyle bu nutuk şu şekildedir: "Malımız, mülkümüz, konuşandan konuşmayandan neyimiz varsa kuşatma altındadır. Buradan başka gidebileceğimiz bir yerimiz de yok. Şimdi canınızı dişinize takarak, gevşeklik ve ürkekliği kendinizden uzaklaştırın. Tevekkül ayağınızı sıkı ve sağlam olarak yere değdirin. Her an canınızı, çoluk çocuğunuzu düşünün. Ailenizi ve yakınlarınızı aklınızdan çıkartmayın. Canımıza ve malımıza kasteden düşmana karşı koyup, elimizden geleni yapalım. Kış gelinceye kadar büyük bir gayretle düşmana karşı koyalım. Soğuşun askerleri saldırıya geçince (Soğuşun askerlerinden kastedilen kar yağışı olmalıdır) onlar bizim başımızdan giderler. O zaman kaza ve kaderin yazdıkları gerçekleşir." (Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 345.)
- 42 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 236-237. Bu husus akıllara Büyük Selçuklu Sultanı Alp Arslan'ın Malazgirt Savaşı öncesinde askerine yaptığı konuşmayı hatırlatmaktadır. Buna göre Sultan Alp Arslan halifenin de desteğiyle tüm Müslümanların camilerde zafer için dua ettiklerini söylemişti. Kadı Burhaneddîn'in de Sivas ve civarının kanaat önderlerinden olan Şeyh Adil'den manevî destek istemesi bunun bir gelenek olduğunu göstermektedir. Sultan Alp Arslan'ın bu konuşması için bakınız: Köymen, "a.g.m.", s. 294.

Allah'tan yardım istemişti⁴³. Aynı bey, Aziz b. Erdeşir'e göre 300 kişiyle Moğol oymaklarının 6.000 kişilik ordusuna karşı savaşmadan önce Allah'tan yardım istemişti; ayrıca bu savaş sırasında zor duruma düştüğünde de aynı şekilde davranmıştı⁴⁴. Enverî, Aydınolu Umur Bey'in düşman karşısında Allah'a yakarıp yardımlar istemesi hakkında birçok örnek sunmaktadır. Mesela Umur Bey, Bozcaada ve Gelibolu seferlerinde düşman karşısında Allah'a yakarmış ve ondan yardım dilemişti⁴⁵.

5. Aman Verme/Dileme

Türk savaş geleneğinin dikkat çeken hususlarından bir tanesi düşmana karşı gösterilen merhamettir⁴⁶. Bu merhamet duygusunun bir tezahürü ve Türk savaş geleneği olarak genelde bir savaş veya kuşatma başlatılmadan evvel düşmana bir kurtuluş imkânı verilir ve onun bağlılığını bildirmesi istenirdi. Bazen de düşman ya savaştan önce veya savaş esnasında merhamet dilerdi. Tarih boyunca savaşçılık ve askerî disiplin özellikleriyle ön plana çıkan Türkler, kendilerinden merhamet dileyen düşmanlarından merhametini çoğunlukla esirgememiştir. Bu durum Türk savaş kültüründe düşmanı kuşatmadan önce veya onun kuşatıldığı sırada canının bağışlanması için bir hak ve fırsat elde etme şansı ortaya çıkarmıştır. Bu hak ve fırsat Türkçede "aman vermek/aman dilemek" deyiimiyle, hatta o devrin bilge kişileri tarafından özdeyiş şeklinde ifade edilmiştir. Örneğin Aksarayî'nin bilgilerden atıfla "barış isteyenlere karşı savaşa kalkışmak en büyük hatadır" ifadesi aman vermeye işaret etmektedir⁴⁷. Aman verme/dileme hususunda ise galip veya üstün olan taraf "aman verir", mağlup veya merhamet arayışında olan taraf "aman dilerdi"⁴⁸.

Anadolu Türk beyliklerinde de düşmana aman verme sıklıkla uygulanan bir gelenektir. Neredeyse her beylik tarafından bu savaş geleneğinin uygulandığına ve uygulanma biçimine dair ipuçlarına ve kayıtlara ulaşmak mümkündür. Bu ipuçları ve kayıtlardan anlaşıldığına göre aman verme ve dileme usullerini örnekleriyle şu şekilde açıklamak mümkündür:

Aman teklifini ilk olarak kuşatan veya kuşatılan taraf edebilirdi. Bu bağlamda aman veren taraf (galip ve üstün taraf), düşmanın can ve mal güvenliğini temin etmeliydi. Bunun teminatı ise bey tarafından şifahî veya yazılı olarak verilen sözlerdi. Yazılı olarak verilen söze "amannâme/emannâme" adı verilirdi. Aman dileyenler, şifahî veya yazılı olarak can ve mal güvenliklerinin teminatını garanti ettikten sonra kaleyi veya şehri teslim ederler ve kendileri teslim olurlardı. Örneğin Aydınolu Umur Bey'in emîrlerinden İlyas Bey, Bodonitsa Kalesi'ni kuşatmadan önce kalenin komutanına haber yollayarak kaleyi teslim etmesi hususunda teklifte bulunmuştu. Bu teklif, kale içinde istişare edilmiş görünmektedir. Zira kale komutanı, Umur Bey'e kale önüne

43 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 146.

44 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 261-262.

45 Enverî, *a.g.e.*, s. 22, 41.

46 Türklerin merhamet duygularının bilhassa Anadolu'nun fethi ve Türk vatani haline gelmesi sürecindeki tezahürleri için mesela bk. Sinan Tarıfci, "Diyâr-ı Rum'un (Anadolu) Türkiye Haline Gelmesi Sürecinde Türk Hükümdar ve Beylerinin Anadolu'nun Yerli Sivil Halkına Karşı Tutumu", *I. Uluslararası Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrenci Kongresi Bildirileri*, Bişkek 2016, s. 421-433.

47 Kerîmüddîn Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, Çev. Mürsel Öztürk (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000), s. 86.

48 Aman vermenin beyliklerden önce bazı örnekleri için bakınız: Yazıcızâde Ali, *a.g.e.*, v. 274a, 300b; İbn Bîbî, *El-Evamirü'l-Ala'ıye fi'l-Umuri'l-Ala'ıye (Selçuknâme)*, Cilt 2, Yay. Haz. Mürsel Öztürk (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996), s. 30.

gelince haber yollamış ve kalenin kendisinde kalması için aman dilemiştir. Umur Bey, bu teklifi kabul edince, kalede kendisi için bir ziyafet düzenlenmiş ve kale komutanı Umur Bey'e pek çok hediye ile bağlılığını sunmuştur⁴⁹. Yine aynı şekilde Umur Bey, 1333'de Eğriboz Kalesi'ni kuşattığında kaleden bir elçi gelmiş ve barış yapmak için iki hükümdâr arasında görüşme tertip edilmiştir. Yapılan görüşmede Eğriboz hâkimi Pietro Zeno, Umur Bey'den aman dilemişti. Umur Bey ise Pietro Zeno'ya aman vermiş ve ülkesini tekrar ona bağışlamıştı. Canını ve ülkesini kurtaran Zeno, Umur Bey ve gazilerine büyük bir toy düzenlemiş, bu toyda önce şarkılı kutlamalar yapılmış ve sonra da Umur Bey'e pek çok altın, gümüş, kıymetli taşlar, muhtelif kumaşlar, atlar, katırlar, köleler ve daha birçok türde hediyeler sunmuştu⁵⁰. Osmanlı Vezir-i azamı Mahmud Paşa, Sinop'u kuşattığında Candaroğlu İsmail Bey'e bir mektupla aman teklifi sunmuş; İsmail Bey de bir amannâme ile can güvenliğinin teminatının karşılığında bu teklifi kabul ederek teslim olmuştu⁵¹. Kadı Burhaneddîn, Çekerek Kalesi'ni kuşatmadan önce kale muhafızına birtakım uyarılarda ve vaatlerde bulunarak ondan kaleyi teslim etmesini istemişti⁵². Anlaşıldığına göre aman vermek bir kalenin, bölgenin fethinin veya vasal hâle getirilmesinin vasıtalarından biridir.

Aman dileme kuşatmanın başında veya ortasında gerçekleşebilirdi. Ancak örneklerden anladığımız kadarıyla genellikle kuşatmanın hemen öncesinde veya başında dilenen amanlar daha makbul görülmektedir. Kadı Burhaneddîn 1386 yılında Amasya'yı kuşatınca daha ilk saldırıda halk aman dilemiş ve kaleyi teslim etmişti. Bundan başka Kayseri'de Ömeroğlu Cüneyd'in ortadan kaldırılması için henüz kuşatma hazırlıkları yürütülürken yani saldırı öncesinde Cüneyd elçisini göndererek Kadı Burhaneddîn'den aman dilemişti. Bu amanlar henüz kuşatmanın başında dilenmiştir. Bununla birlikte Kadı Burhaneddîn Amasya sınırına yakın bir konumda olan Karacahisar'ı kuşatıp kale halkına epey bir zayıat verdirdikten sonra kaledekiler aman dilemişti⁵³. Yani kale halkı kuşatmanın ortasında aman dilemiştir. Çobanoğlu Yavlak Arslan'ın Gideros'u fethinde ise kale halkının son ana kadar kaleyi savunduğu bilinmekle birlikte, mezkûr beyin kaleyi ele geçirip fethi tamamladıktan sonra vergi ve itaat etmek gibi şartlar karşılığında aman verdiği görülmektedir⁵⁴. Yani Yavlak Arslan burada fetih tamamlandıktan sonra aman vermiştir.

Türk beyleri teslim olan kaleyi ya da şehri, ya bir akrabasına (oğlu, kardeşi, yeğeni vs.), kendine bağlı ve savaşta yararlılık göstermiş bir emîrine, kalenin veya şehrin mevcut yöneticisine bırakabilirdi. Kadı Burhaneddîn Endiz Kalesi kuşatmasında halk aman dileyince, kaleyi Seyyidî Hüsam adlı müttefikine bırakmıştı. Kayseri'yi ise 1387'de kuşatmak üzereyken aman dileyen kale sahibi Ömeroğlu Cüneyd'e yani o anki sahibine vasallığı karşılığında bırakmıştı⁵⁵. Aman verilen

49 Enverî, *a.g.e.*, s. 45.

50 Enverî, *a.g.e.*, s. 49-50.

51 Tursun Bey, *Târîh-i Ebü'l-Feth*, Yay. Haz. Mertol Tulum (İstanbul: Baha Matbaası, 1977), s. 106-108; Âşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 236-237; Mehmed Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ Neşrî Tarihi*, Cilt 2, Yay. Haz. Faik Reşit Unat, Mehmet Altay Köymen (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995), s. 745; İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman VII. defter*, Yay. Haz. Şerafettin Turan (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991), s. 187-189; Hoca Saadettin Efendi, *Tâcü't-Tevârih*, Cilt 3, Yay. Haz. İsmet Parmaksızoğlu (İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979), s. 45.

52 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 309.

53 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 302, 307, 322.

54 Cevdet Yakupoğlu-Namıq Musalı, "Çobanoğulları Uç Beyliğine Ait Gideros Fetihnâmesi (683/1284): Çeviri ve Değerlendirme", *AÜ. DTCF. Tarih Araştırmaları Dergisi* 37, Sayı 63, (2018): s. 113.

55 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 292, 322.

idareci şayet görevinde bırakılmadıysa kendisine hil'atlarla birlikte hayatını idame ettirmesi için belirli bir toprak dirlik olarak verilebilirdi. Candaroğlu İsmail Bey'e teslim olmasının karşılığında kendisine Sinop'un bedeli olarak başka bir yerin verileceği Vezir-i azam Mahmud Paşa tarafından gönderilen mektupta kayıtlıydı⁵⁶. II. Mehmed, Alâiyye'yi aldıktan sonra Alâiyye beyi Kılıç Arslan'a hil'atlar ve pek çok ihsanlarla Gümölcine'yi tımar olarak vermiştir⁵⁷. Aman dileyen taraf, hükümdâra bu dileğini iletirken hediyeler de gönderirdi. Umur Bey'den aman dileyen her grup veya kişi, ona hediyeler sunmuştur⁵⁸. Anlaşıldığı üzere hediye gönderme "aman dilerken" kuşatma yapan komutanın gönlünü hoş tutmak ve onu ikna etmek üzere gerçekleşirdi. Şayet kuşatan komutan, kuşatılan halk tarafından hoşnut edildiyse askerlerini yağmadan alıkoyabilirdi. Örneğin Kırım Seferi sırasında aman dileyen Ruslar, Çobanoğulları Beyliği'nin kurucusu ve Türkiye Selçuklularının melikü'l-ümerâlarından olan Hüsameddin Çoban'a, Türkiye Selçuklu sultanına bağlı olmayı, yıllık haraç göndermeyi, tüccarın kaybolan mallarını bulmayı veya bunların karşılığını temin etmeyi⁵⁹, sultanın tayin edeceği bir emîre itaat edebileceklerini ve kendi çocuklarını sultanın sarayına esir olarak gönderebileceklerini bildirmişlerdi⁶⁰. Bu şekilde Hüsameddin Çoban'ı barışa ikna etmeye çalıştıkları açıkça görülmektedir.

Aman dileyenler şayet beyin otağına gelme fırsatı elde ederlerse her türlü teşrifat usulüne uymak zorundaydı. Örneğin Suğdak halkının büyükleri Melikü'l-Ümerâ Hüsameddin Çoban'dan aman dilerken beyin huzurunda yer öpüp Sultan Alâeddîn Keykubad'a ve melikü'l-ümerâyaya dua, övgü ve güzel temennilerde bulunmuşlardı⁶¹. Ayrıca aman dileyen, aman verenle aynı derecede bir hükümdârsa aman veren hükümdârın devlet erkânı teslim olan hükümdâra her türlü saygıyı ve izzeti gösterirdi. Candaroğlu İsmail Bey, aman teklifini kabul ettikten sonra Osmanlı devlet adamları ve komutanları tarafından saygı ve lütufla karşılanmıştı⁶².

Aman dileme sadece kale savunmasında olanların değil; meydan veya deniz muharebelerinde esir düşenlerin doğal bir hakkı gibi görünmektedir. Ancak bu hakkı kullanmanın bir bedeli vardı. Devletin üst düzey idarecileri veya maddî imkânı iyi olanlar savaşta maddî kıymeti haiz bedeller teklif ederek esaretten ve hatta ölümden kendilerini kurtarabilirdi. Aydınoglu Umur Bey'in Sakız Adası'na seferinde esir düşen Bizans tekfuru, yüklü miktarda altın ve hediyeler teklif etmiş, bağlılığını bildirmiş ve böylece kendini esaretten kurtarmaya çalışmıştı⁶³.

Aman vermek için bazı genel şartlardan başka özel şartlar da ileri sürülebilirdi. Örneğin yukarıda zikri geçen Ömeroğlu Cüneyd'in aman dileğini kabul etmek için Kadı Burhaneddîn, onun elinde bulunan Ahi İsa'yı serbest bırakmasını istemiştir⁶⁴. Osmanlı Sultanı II. Mehmed,

56 Tursun Bey, *a.g.e.*, s. 107.

57 Neşrî, *a.g.e.*, s. 795.

58 Enverî, *a.g.e.*, s. 82.

59 Sultan Alâeddîn Keykubad'ın Suğdak'a sefer emri vermesinin nedeni Karadeniz'deki tüccarların Suğdak civarındaki korsanlar tarafından yağmalanması idi. Bu sefer hakkında bilgi için bkz. İbn Bîbî, *El-Evamirü'l-Ala'îye fi'l-Umuri'l-Ala'îye (Selçuknâme)*, Cilt 1, Yay. Haz. Mürsel Öztürk (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996), s. 315-345.

60 İbn Bîbî, *a.g.e.*, s. 341-342.

61 İbn Bîbî, *a.g.e.*, s. 340.

62 Tursun Bey, *a.g.e.*, s. 108.

63 Enverî, *a.g.e.*, s. 36.

64 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 322.

Karamanoğulları üzerine hareket ettiğinde İbrahim Bey, Molla Veli adlı âlimi aman dilemek için II. Mehmed'e yollamış ve Osmanlı seferlerine İbrahim Bey'in asker yollaması şartıyla amanı kabul edilmişti⁶⁵.

Teslim olup olmama ve aman dileyip dilememe konusunda istişareler için bazen belli bir mühlete ihtiyaç duyulurdu. Kuşatılan taraf bu mühletten istifade ederek, verdikleri sözde durmayıp, Türk beylerini kandırma yolunu seçebilirdi. Bu durumda Türk beyi, askerlerine düşman istihkâma saldırma, yağma, yıkma ve yakma emri verirdi. Örneğin Aydınolu Umur Bey'in 1332'de yaptığı ilk Mora seferinde düşman, saldırıların durması ve barış yapılması için aman dilemiş ve bir gün sonra hediyelerle gelip barış şartlarını görüşmeyi talep etmişti. Bu teklif karşısında Umur Bey, ordusunu çekmiş ve verilen mühletin dolmasını beklemeye başlamıştı. Nihayet bir günün sonunda Mora tekfuru ve ayanı sözünde durmayıp, Umur Bey'in huzuruna gelmemiş, Umur Bey de ordusuna daha sert saldırı emri vermişti⁶⁶. Kadı Burhaneddîn Kayseri kuşatmasına başlamak üzereyken şehrin ileri gelenlerinden biri Sultan'ın huzuruna gelmiş, Kayseri halkı ve büyüklerinin itaat edip teslim olacaklarını bildirmiş ve aman dilemişti. Ancak daha sonra bu dileklerinden vazgeçmiş olacaklar ki Boyacılar Kapısı'nda bir grubun toplandığı ve savunma için hazırlıklar yaptığı haberi gelmişti⁶⁷.

Aman dileme bazen toplu olarak da gerçekleşebilirdi. Kadı Burhaneddîn, Şam Türkmenlerinin ülkede karışıklık çıkarması üzerine harekete geçip onları teker teker tedip etmeye başlayınca bu Türkmenlerden yaşlılar ve kadınlar çocuklarıyla birlikte Kadı Burhaneddîn'in atının ayaklarına kapanmış, feryat ve figanla aman dilemişlerdi. Kadı Burhaneddîn de onları affetmişti⁶⁸.

Aman dilemede birtakım sembolik unsurların kullanıldığı da görülmektedir. Örneğin Aydınoluğullarından Cüneyd Bey, Yıldırım Bayezid'in büyük oğlu Emîr Süleyman tarafından üzerine ordu sevk edildiğini öğrenince boynuna ip takarak Emîr Süleyman'ın yanına gitmiş, af ve aman dilemiştir. Burada boynuna ip geçirerek Cüneyd Bey bağlılığını, Emîr Süleyman için canını teslim etmeye hazır olduğu, isterse canını alabileceği gibi mesajları iletmeyi amaçlamıştır. Bu durum Emîr Süleyman'ı etkilemiş olmalı ki Cüneyd Bey'i affederek kendisine lütufta bulunmuştur⁶⁹. Karamanoğullarıyla ilgili benzer bir hususu İlhanlı hükümdârı Olcaytu Han'ın tarihçisi Kaşanî'nin kayıtlarından öğrenmek mümkündür. Bu kayda göre Emîr Çoban 1314 yılında Konya üzerine yürüdüğünde Karamanoğlu boynunda kefeni ve elinde kılıcı olduğu halde aman dilemek için Emîr Çoban'ın huzuruna çıkmıştı⁷⁰. Bahsi geçen Karaman beyinin Yahşi Bey olduğu bilinmekle birlikte boynunda kefeni ve elinde kılıcı ile çıkmış olması tıpkı yukarıdaki Cüneyd Bey'in maksadıyla aynı maksada mebni olmasıyla ilgili görünmektedir. Benzer bir örnek olmak üzere Kadı Burhaneddîn Amasya kuşatmasındayken durumu sorduğunda kendisine, şehre giren su kesilirse Amasya halkının "kılıç ve kefen göstermekten başka" çareleri kalmayacağı bildirilmişti⁷¹.

65 Âşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 217; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 453.

66 Enverî, *a.g.e.*, s. 55-56.

67 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 298.

68 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 288.

69 Ahmed Tevhid, *Müze-i Hümayun Meskukât-ı Kadime-i İslamiyye Kataloğu*, Cilt 4 (Kostantiniyye: Mahmud Bey Matbaası, h. 1321), s. 378.

70 Derya Örs, "Tarih-i Olcaytu (İnceleme ve Çeviri)", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, (Ankara: 1992), s. 200.

71 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 402.

6. Mübareze (Düello)

Karşılaşan iki ordunun en iyi savaşçılarının düelloya çıkmasına mübareze denir. Eski bir savaş geleneği olan ve pek çok devlette görülen mübareze Türklerde, dolayısıyla Anadolu Türk beyliklerinde de rastlanmaktadır. Mübareze yüksek komutanlar, hatta başkomutanlar da katılırdı⁷². Anadolu Türk beyleriyle ilgili olmak üzere İbn Bîbî'de yer alan bir kayıt onların da mübareze yaptıklarını göstermesi açısından dikkat çekmektedir. Bu kayda göre Karamanoğullarının Siyavuş'u tahta geçirme teşebbüsü esnasında Karamanoğlu Mehmed Bey ile Sahip Ataoğlu Taceddîn arasında at üzerinde ve mızraklarla bir mübareze gerçekleşmiştir. Bu mübarezede Karamanoğlu Mehmed Bey, Taceddîn'i atından düşürmüş ve onun hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Bu mübareze esnasında Sahip Ataoğullarının ve onların müttefiki olan Germiyan askerlerinin hiçbir müdahalede bulunmaması mübarezenin bir kuralı olarak görünmektedir. Nitekim bu mübareze bittikten sonra Sahip Ataoğlu ve Germiyan birlikleri sessizce savaş alanını terk etmişlerdi⁷³.

7. Nara Atma

Nara atmak psikolojik savaş unsuru olmakla birlikte bir savaş geleneğidir. İslâmiyet'ten öncede nara atan Türkler İslâmiyet'le birlikte Allah nidalarıyla ve tekbirlerle naralar atmaya başlamışlardı. Böylece düşman ordusunu bir panik ve korku havasına sokmak amaçlanırdı⁷⁴. Aydınoğlu Umur Bey'in donanması Sakız ve daha sonra Mora adalarına gazaya çıkarken bu şekilde hareket etmişti. Ayrıca üst düzey komutanlar ve emîrler de kendilerini tanıtıcı naralar atardı⁷⁵. Bununla birlikte bir askerinin veya bölüğünün sürekli bir biçimde nara atıyor olması düşünülmemelidir. Zira bu durum muharip unsurun nefes alıp-verme düzenini olumsuz etkileyerek onu yoracak ve savaş potansiyelini düşürecektir. Zaten ulaşılan bazı kayıtlar nara atmaya genelde ordunun en kritik ve sert saldırıya geçtiği zamanlarda başladığını göstermektedir. Örneğin Umur Bey'in Alaşehir kuşatmasında kale kapısının açıldığı anda dışarda bekleyen ordu hücumu geçmiş ve bu sırada nara atmaya başlamıştı. Aynı şekilde Selanik seferinde de Umur Bey ve ordusunun naralar attığı kayıtlıdır⁷⁶. Muzaffereddîn Yavlak Arslan'ın ordusu Kastamonu civarında Moğol ordusuna yaptığı sürpriz baskında naralar atarak saldırıyı başlatmıştı. Bu naraların düşmanı korkutmak ve onlara karşı psikolojik üstünlük elde etmede son derece önemli olduğu Aksarayî'nin kayıtlarından da anlaşılmaktadır⁷⁷. Karaman Bey, Silifke etrafında Ermenilerle savaşırken naralar atıyordu⁷⁸. Eratnalı Ali Bey'in Develi Kalesi kuşatmasında o dönemde vezir olan Kadı Burhaneddîn'in adamları nara atarak savaşıyordu⁷⁹. Bu tarz örnekleri arttırmak gayet tabii olmakla birlikte nara g atmayı neredeyse tüm savaş ve seferlerde görmenin mümkün olduğu kanaatindeyiz. Ayrıca son olarak nara atmanın savaştan sonra bir sevinç tezahürü olduğunu da yine Eratnalıların Develi Kalesi kuşatmasına dair kayıtlardan anlamak

72 Salim Koca, *a.g.e.*, s. 205, 207.

73 İbn Bîbî, *El-Evamirü'l-Ala'ye fi'l-Umuri'l-Ala'ye (Selçuknâme)*, Cilt 2, Yay. Haz. Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, s. 211.

74 Ahmet Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, Cilt 2, Çev. Tahsin Yazıcı (İstanbul: MEB Yayınları, 1989), s. 229.

75 Enverî, *a.g.e.*, s. 36, 45, 54.

76 Enverî, *a.g.e.*, s. 62, 77.

77 Aksarayî, *a.g.e.*, s. 139.

78 Şikârî, *a.g.e.*, s. 112.

79 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 146.

mümkündür. Buna göre kaledekiler teslim olunca orada bulunan herkes Kadı Burhaneddîn'i "övmek için seslerini göğe yükselttiler" kaydı elde edilen başarıdan sonra muzaffer ordunun nara atmış olduğuna dair ipucu vermektedir⁸⁰.

8. Sefer ve Savaş Çalgıları Çalmak (Nevbet/Tabl)

Sefer ve savaşlarda belli başlı çalgıları çalmanın menşeinin çok eski tarihlere dayandığı, hatta Zülkarneyn'in bunu düşmanlarını korkutmak için kullandığı hususunda bazı kayıtlar mevcuttur⁸¹. Pek çok Türk devleti de birtakım amaçlar için savaşlarında çalgılar kullanmıştı. Örneğin Türkiye Selçuklu ordusu 1112/13 yılında Bizans'ın İznik dukası Kamytzes'in 500 kişilik birliğiyle karşılaştığında bunları asıl Bizans ordusu sanarak etrafa dağılmışlar; ancak ele geçirilen esirlerden bu birliğin sadece Bizans keşif birliği olduğu öğrenilince davul çalınmak suretiyle dağılan Türkiye Selçuklu ordusu tekrar toplanmıştı⁸². Anlaşıldığı üzere burada ordu bandosu bir haberleşme unsuru olarak rol oynamıştı. Gerçekten de Anadolu Türk beyliklerinin hükümdârlık alâmetinden farklı olarak saldırı ve savunmaları sırasında temelde üç amaçla ordu bandosu teşkil ettikleri görülmektedir. Bunlar birtakım ritimlerle haberleşme sağlamak, askeri cesaretlendirmek ve düşmana korku salmaktır. Ordu bandosunu teşkil eden çalgı aletleri aslında hükümdârlık alameti olarak kullanılan nevbete dâhil olanlarla aynı türlerdendir. Bu bando davul, boru, kös, nekkâre, nefir gibi aletlerden müteşekkildi. Savaşlarda bu tarz müzik aletlerinin çalınması köklü ve yaygın bir gelenek olmakla birlikte bunun pek çok örneğini diğer Türk devletlerinde ve nitekim Anadolu Türk beyliklerinde görmek mümkündür⁸³.

Çalgı aletlerinin çeşitli kullanım zamanları vardı. Buna göre sefer hazırlıklarına başlarken, sefere çıkarken, konaklarken, dağınık askeri toplarken, saldırı başlatılacağı zaman, savaş boyunca ve savaş bitince zafer kutlaması için davullar vurulur, borular üflenirdi⁸⁴. Bununla ilgili birçok örnek bulunmakla birlikte dikkat çeken bazıları şunlardır: Muzaffereddîn Yavlak Arslan Moğol ordusuna karşı saldırı emri verdiğinde derhal davullar vurulmaya başlanmış, buna bağlı olarak düşman büyük bir dehşet ve paniğe kapılmıştı⁸⁵. Karamanoğlu Nure Sofu da Ermenek'e saldırı emri verdiğinde tabl ve nekkâre sesleriyle birlikte ordusu harekete geçmişti⁸⁶. 1387/88 yılında vuku bulan Karamanoğlu Alâeddîn Ali Bey ile Osmanlı hükümdârı I. Murad arasındaki savaşın başında harp kûsları dövülmüş, nefir ve nekkâreler çalınarak savaş emri verilmişti⁸⁷. Germiyan beyi Alişir Tripolis'i kuşattığında saldırı emri için borazanlar çaldırılmış ve bu nedenle şehirde bulunanlar büyük bir paniğe kapılmıştı⁸⁸.

80 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 146.

81 İbn Haldun, *Mukaddime*, Cilt 1, Yay. Haz. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011), s. 509.

82 Koca, *a.g.e.*, s. 212-213.

83 Örneğin 1291 yılında Memlûklerin Akka kuşatmasında köslerin çalınmaya başlamasıyla Memlûk ordusu saldırıya geçmişti. (İbni Tagrıberdi, *En-Nücümü'z-Zâhire (Parlayan Yıldızlar)*, Çev. D. Ahsen Batur (İstanbul: Selenge Yayınları, 2013), s. 72.)

84 Âşık Paşazâde, *a.g.e.*, s. 63; Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 152.

85 Aksarayî, *a.g.e.*, s. 139.

86 Şikârî, *a.g.e.*, s. 106.

87 Mehmed Neşrî, *Kitâb-ı cihan-nümâ Neşrî tarihi*, Cilt 1, Yay. Haz. Faik Reşit Unat, Mehmet Altay Köymen, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987, s. 227.

88 Georges Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, Çev. İlcan Bihter Barlas (İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 2009), s. 89.

Akın ve gazalarda yol boyunca bando, ordunun yanında çalmaya devam ederdi⁸⁹. Karaman Bey, Silifke üzerine sefere giderken yol boyunca kös ve nekkâre çalınıyordu⁹⁰. Bununla birlikte beyler sadece kara seferlerinde değil; deniz seferlerinde yani savaş gemilerinde de sefere giderken davul ve borular çaldırırdı. Henüz sağ kol beylerbeyliği yaparken Hüsameddin Çoban Suğdak'a yaptığı deniz seferinde, daha sonra Aydınogullarının Sakız Adası'na yaptığı seferde Hızır Bey'in gönderdiği takviye gemilerinde ve yine Umur Bey'in Kili'ye yaptığı seferde yol boyunca nekkâre, boru, zurna ve ney çalınmıştı⁹¹.

Ordu bandosu savaş başlarken ve savaş boyunca da çalınırdı. Aydınoglu Umur Bey, Eğriboz Adası'nda kuşatmaya başladığında askerler ok atışlarına devam ederken, öte yandan nekkâre ve nefir çalınıyordu. Anlaşılan bu şekilde Umur Bey düşman ordusunun moralini bozmaya çalışırken ordusuna da cesaret veriyordu⁹². III. Haçlı Seferi sırasında Haçlı ordusuna Batı Anadolu topraklarında uç Türkmenleri tarafından sürpriz baskınlar yapılırken; bu Türkmenler davul ve boru sesleriyle hem düşmana korku veriyorlar ve hem de seslerle muhabere faaliyeti gerçekleştiriyorlardı⁹³.

Düşman karşısında zafer kazanılınca veya sevinçli bir haber alınca kutlama amacıyla davullar çalınırdı⁹⁴. Hüsameddin Çoban, Suğdak seferindeyken takviye Türk ordusunun ulaştığını haber alınca sevinç tezahürü olarak ve bu seferden dönerken fethin kutlanması için davulların vurulmasını emretmişti⁹⁵.

Davul ve boruların acil bir durum işareti olarak da çalındığı görülmektedir. Örneğin Kadı Burhaneddin istiklalini yeni ilan ettiğinde karşılaştığı Tokat Kalesi'ndeki isyanda davul ve boruların acil durum işareti olarak kullanıldığı görülmektedir. Buna göre bir av bahanesiyle Tokat Kalesi'nden uzaklaştırılan Kadı Burhaneddin, av yerindeyken Tokat merkezinden gelen davul seslerini duymuş ve bir karışıklık çıktığını anlayarak geri dönmüştü. Gerçekten de şehre döndüğünde kendi taraftarlarıyla asilerin çatıştığına şahit olmuştur⁹⁶. 1397'de Memlûkların Sivas'ı kuşatması nedeniyle Kadı Burhaneddin'in ordusunda teyakkuz hali için savaş davulları çalınmıştı⁹⁷. İzmir'in Haçlılara karşı savunmasında teyakkuzla geçilmesi için Aydınogullarına ait savaş boruları yüksek seslerle çalınmıştı⁹⁸.

Gerçekten Anadolu Türk beyleri tablhanelerine büyük önem verirdi. Öyleki Aydınogullarının Messenia bölgesine yaptığı seferde nevbet takımındaki zurnacı okla vurulunca, Umur Bey gazaba gelmiş ve saldırıyı şiddetlendirmişti⁹⁹. Eratnalı Ali Bey Niksar kuşatmasından çekilince Vezir Kadı

89 Enverî, *a.g.e.*, s. 69, 76.

90 Şikârî, *a.g.e.*, s. 112.

91 Enverî, *a.g.e.*, s. 29, 32, 36, 70; Yazıncızâde Ali, *a.g.e.*, v. 214a, 226b; İbn Bîbî, *El-Evamirü'l-Ala'îye fi'l-Umuri'l-Ala'îye (Selçuknâme)*, Cilt 1, Yay. Haz. Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, s. 344.

92 Enverî, *a.g.e.*, s. 48.

93 Sait Kofoğlu, *Hamidoğulları Beyliği* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006), s. 23.

94 Necati Demir (Haz.), *Dânişmend Gazi Destanı*, (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2018), s. 195.

95 İbn Bîbî, *a.g.e.*, s. 328, 344.

96 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 251.

97 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 341.

98 Enverî, *a.g.e.*, s. 83, 94, 102-103.

99 Enverî, *a.g.e.*, s. 59.

Burhaneddin mezkûr beyin tablhânesine ulaşmış ve onu yağmadan kurtarmıştı¹⁰⁰.

Davullarla ilgili Bertrandon'un verdiği ilginç bir bilgiye göre atlı askerlerin atlarının eyer kayışına bağlanan küçük bir davul bulunurdu. Bu davul savaşta veya bir çatışma durumunda dağılan askerleri toplamak ve av esnasında da şahinleri çağırmak için kullanılırdı. Karamanoğlu II. İbrahim Bey'in atının yan tarafına asılı böyle bir küçük davul mevcuttu¹⁰¹. Bu kayıt davulun savaş anında bir haberleşme aracı olarak kullanıldığının en nadir örneklerindedir. Gerçekten bu kaydı Eratnalı Ali Bey'in Kadı Burhaneddin'e Niksar kuşatmasındayken "davul çalincaya kadar ata binmemesini" emretmesi doğrulamaktadır¹⁰². Bu da birtakım komutların tablhâne aracılığıyla verildiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Sonuç

Anadolu Türk beyliklerinin sistemli bir ordu teşkilâtının yanı sıra sağlam temellere dayalı askerî gelenekleri olduğu ve sefer ve savaşlarda bu geleneklere sıkı sıkıya bağlı kaldıkları görülmektedir. Bu geleneklerden ava çıkma, savaş dîvânı toplama ve nutuk irad etme uygulamaları doğrudan başkomutan(beyler), komutanlar (emîrler ve sübaşılar) ve askerleri ilgilendiren yani beylik ordusunun kendi içinde hususiyetleriyle alakalıdır. Bu uygulamaların ordu içindeki dayanışmayı ve birliği güçlendirdiği görülmektedir. Savaş öncesi Allah'a yalvarma, dua etme uygulaması başkomutanın veya komutanların inançları doğrultusunda şekillenen uygulama görünümündedir. Nara atma, sefer ve savaş çalgıları çalma ise ortak niteliklere sahip geleneklerden olmakla birlikte çok yönlüdür. Yani bu uygulamalarla bir yandan beylik komutanları ve ordusu kendilerini cesaretlendirirken öte yandan düşmana yönelik psikolojik baskı, dehşet ve korku oluşturmaya çalışmışlardır. Aman verme/dileme ve mübareze ise doğrudan düşmana yönelik/düşmanla müşterek savaş uygulamaları niteliğine sahiptir. Bu bakımdan savaş öncesinde uygulanan gelenekler ile savaş sırasında uygulanan geleneklerin en bariz farkı şudur: Savaş öncesindeki uygulamalar düşmanla temasa gerek olmaksızın gerçekleştirilebilirken savaş sırasındaki geleneklerin uygulanmasında düşmanla temasın zorunlu olduğu anlaşılmaktadır.

Nitekim bu çalışmayla Türk tarihi içinde çoğu kez göz ardı edilen bir döneme ait zengin kültürel yapının askerî açıdan genel bir tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmadaki geleneklerin hâricinde fethedilen kaleye ya da burçlarına bayrak, alem, tuğ veya sancak dikmek, savaş sonrası Allah'a şükretme, zafer nişanları gönderme, geçit töreni ve zafer kutlamaları, savaşta üstün başarı ve yararlık gösterenlerin taltifi, ele geçirilen yerlerin ihya edilmesi gibi gelenekler de mevcut olmakla birlikte; bunlar savaştan sonra uygulanan geleneklerden olduğu için başka bir çalışmanın konusu durumundadırlar.

Kaynaklar

Ahmed Tevhid. *Müze-i Hümayun Meskukât-ı Kadime-i İslâmiyye Kataloğu*, cilt 4. Kostantiniyye: Mahmud Bey Matbaası, h. 1321.

Ahmet Eflâkî. *Âriflerin Menkıbeleri*, cilt 2, çev. Tahsin Yazıcı. İstanbul: MEB Yayınları,

100 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 151; Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991), s. 63.

101 Bertrandon, *a.g.e.*, s. 148 ve aynı sayfada dipnot 1, 188.

102 Esterâbâdî, *a.g.e.*, s. 152.

1989.

Âşık Paşazâde. *Osmanoğulları'nın Tarihi*, Yay. haz. Kemal Yavuz, M. Ali Yekta Saraç. İstanbul: K Kitaplığı, 2003.

Ayva, Aziz. "Beyşehir ve Çevresinde Halk Kültürü Varlığı", *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu I. Eşrefoğulları Beyliği*, Yay. haz. Mehmet Şeker, Ahmet Taşgın, Yakup Kaya. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018.

Aziz b. Erdeşir-i Esterâbâdî. *Bezm u Rezm Eğlence ve Savaş*, çev. Mürsel Öztürk. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.

Bertrandon De La Broquiere, *Bertrandon De La Broquiere'in Denizaşırı Seyahati*, çev. İlhan Arda. İstanbul: Eren Yayıncılık, 2000.

Yakupoğlu, Cevdet- Musalı, Namıq. "Çobanoğulları Uç Beyliğine Ait Gideros Fetihnâmesi (683/1284): Çeviri ve Değerlendirme", *AÜ. DTCF. Tarih Araştırmaları Dergisi* 37, Sayı 63, (2018): s. 77-133.

Demir, Necati (Haz.). *Dânişmend Gazi Destanı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2018.

Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tanci. *İbn Battûta seyahatnâmesi*, çev. A. Sait Aykut. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.

Enverî. *Düstûr-nâme*. Paris Millî Kütüphane Türkçe Eserler Kısmı, Numara 250, Tarihsiz.

Gelibolulu Mustafa Âlî. *Füsûl-i Hall ü Akd ve Usûl-i Harc ü Nakd İslâm Devletleri Tarihi 622-1599*, Yay. haz. Mustafa Demir. İstanbul: Değişim Yayınları, 2006.

Georges Pachymeres. *Bizanslı Gözüyle Türkler*, çev. İlcan Bihter Barlas. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 2009.

Göde, Kemal. *Eratnahılar* (1327-1381). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000.

Hoca Saadettin Efendi. *Tâcü't-Tevârih*, cilt 3, Yay. haz. İsmet Parmaksızoğlu. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979.

İbn Bîbî. *El-Evamirü'l-Ala'ie fi'l-Umuri'l-Ala'ie (Selçuknâme)*, cilt 1, Yay. haz. Mürsel Öztürk. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996.

İbn Bîbî. *El-Evamirü'l-Ala'ie fi'l-Umuri'l-Ala'ie (Selçuknâme)*, cilt 2, Yay. haz. Mürsel Öztürk. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996.

İbn Haldun. *Mukaddime*, cilt 1, Yay. haz. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011.

İbn Kemal. *Tevârih-i Âl-i Osman VII. defter*, Yay. haz. Şerafettin Turan. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.

İbni Tagrıberdi. *En-Nücümü'z-Zâhire (Parlayan Yıldızlar)*, çev. D. Ahsen Batur. İstanbul: Selenge Yayınları, 2013.

İnternet: Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu, 1967, mad. 188-204. Web: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.926.pdf> adresinden 25.07.2022 tarihinde alınmıştır

Karamanlı Nizâmî, *Karamanlı Nizâmî Dîvânı*, Yay. haz. Haluk İpekten. Ankara: T.C. Kültür

ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2020.

Kerimüddîn Mahmud-i Aksarayî. *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, çev. Mürsel Öztürk. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000.

Koca, Salim. *Selçuklularda Ordu ve Askerî Kültür*. Ankara: Berikan Yayınevi, 2005.

Kofoğlu, Sait. *Hamidoğulları Beyliği*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006.

Köymen, Mehmet Altay. “İslâm Açısından Malazgirt Meydan Muharebesi”. *Toplu Makaleler C. II. Selçuklu Devri Türk Tarihi Araştırmaları*, Yay. haz. Sinan Tarıfci, Kerim Köksal Kaya. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018.

Mehmed Neşrî. *Kitâb-ı cihan-nümâ Neşrî tarihi*, cilt 1, Yay. haz. Faik Reşit Unat, Mehmet Altay Köymen. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987.

Mehmed Neşrî. *Kitâb-ı Cihan-Nümâ Neşrî Tarihi*, cilt 2, Yay. haz. Faik Reşit Unat, Mehmet Altay Köymen. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.

Müneccimbaşı Ahmed Bin Lütfullah. *Sahâifü'l-Ahbar*, cilt 3, çev. Nedim. İstanbul: Matba-ı Âmire, 1868-69.

Örs, Derya. “Tarih-i Olcaytu (İnceleme ve Çeviri)”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: 1992.

Özçağlar, Ali. “Kazova ve Yakın Çevresinde Eski Yerleşmeler”. *Coğrafya Araştırmaları Dergisi (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu Yayını)* 3, Sayı 3, (1989): 61-78.

Solakzâde Mehmet Hemdemî Çelebi. *Solakzâde Tarihi*. İstanbul: Maarif Nezareti Celilesi, 1880.

Sümer, Faruk. “Ramazanoğulları”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, cilt 34. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007.

Şihabeddîn İbn Fazlullah El-Ömerî. *Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım Mesâlikü'l-Ebsâr*, çev. D. Ahsen Batur. İstanbul: Selenge Yayınları, 2014.

Şikârî. *Karamannâme*, Yay. haz. Metin Sözen, Necdet Sakaoğlu. İstanbul: Karaman Valiliği-Karaman Belediyesi Yayını, 2005.

Tarıfci, Sinan. “Diyâr-ı Rum’un (Anadolu) Türkiye Haline Gelmesi Sürecinde Türk Hükümdar ve Beylerinin Anadolu’nun Yerli Sivil Halkına Karşı Tutumu”. *I. Uluslararası Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrenci Kongresi Bildirileri*, BıŖkek, (2016): 421-433.

Tursun Bey. *Târîh-i Ebü'l-Feth*, Yay. haz. Mertol Tulum. İstanbul: Baha Matbaası, 1977.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, (6. bs.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011.

Yanko İskender Hoçi, “Şehzade Halil’in sergüzeŖti”, *Tarih-i Osmanî Encümeni mecmuası* 1, Sayı 4, (h. 1326): 239-252.

Yazıcızâde Ali. *Selçuk-nâme*, Yay. haz. Abdullah Bakır. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.

Yücel, Yaşar. *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.